

Doświadczenia w zakresie wdrażania systemów Zakładowej Kontroli Produkcji w kopalniach kruszyw

System ZKP dla producentów wyrobów budowlanych w tym producentów kruszyw do celów drogowych stał się systemem obowiązkowym do wdrożenia, na terenie Unii europejskiej w tym również w Polsce. Jest to realizacja wymogów Dyrektywy [89 / 106 /EWG]. Jednak realizacja tego procesu w Polsce i prawne aspekty całego zagadnienia związanego z posiadaniem systemu ZKP budzą szereg kontrowersji, są niejasne, pojawiają się różne interpretacje, w tym wielu producentów posiada własne. W artykule skupimy się doświadczeniach i problemach we wdrażaniu systemu ZKP wg normy „PN-EN 13043 Kruszywa do mieszanek bitumicznych i powierzchniowych utrwaleń stosowanych na drogach, lotniskach i innych powierzchniach przeznaczonych do ruchu”. Wymagania w ramach systemu ZKP dla kruszyw do innych zastosowań budowlanych (drogowych) są identyczne lub niemal identyczne, a różnice są w zasadzie nieistotne z punktu widzenia ogólnych problemów z wdrażaniem nowych wymagań.

Na naszą szczególną uwagę zasługują następujące zagadnienia związane z wdrożeniem ZKP, stanowiące problemy dla firm wdrażających system:

1. Określenie zakresu systemu w tym z jakich elementów składa się dokumentacja systemowa
2. Spełnienie pewnych specyficznych wymagań odnoszących się do badań laboratoryjnych
3. Zagadnienia związane z deklarowaniem wyrobu, znakowaniem znakiem budowlanym „B” lub CE.

Podchodząc do wdrożenia systemu ZKP, należy go właściwie udokumentować. Trzeba zdawać sobie sprawę że wytyczne systemowe ZKP zdefiniowane są w *Dokumencie informacyjnym B(dotyczący Dyrektywy 89/106/EWG) Określenie Zakładowej kontroli produkcji w specyfikacjach technicznych wyrobów budowlanych(wrzesień 2002 r.)* wcześniej wydany jako *CONSTRUCT 95/135*.

Na podstawie ww. dokumentu autorzy norm przedmiotowych, wpisują wymogi odnoszące się do ZKP, do opracowywanych przez siebie norm. *Dokument Informacyjny B* oparty jest na normie PN-EN ISO 9001:1994 część 3. Z tego też powodu zakres systemu ZKP określony i ograniczony jest do kontroli produkcji i kontroli końcowej wyrobu. W praktyce spotyka się że firmy które określają sobie zakres systemu ZKP „szerszy” niż tylko to, co wymagane jest przez normę przedmiotową. Budując systemy ZKP w ich zakresie umieszczają elementy których normy przedmiotowe (np. 13043, 12620) nie wymagają np. politykę jakości, zakresy odpowiedzialności wykraczające poza wymagane przez normy elementy systemowe, audyty wewnętrzne. Nie jest to błędem, o ile te „nadprogramowe” elementy nie stoją w jakiegokolwiek kolizji z elementami wymaganymi normami przedmiotowymi np. Polityka Jakości jest elementem wymaganym przez normę PN EN ISO 9001:2000, a nie przez normy „kruszywowe”. Trudność w określeniu z jakich elementów powinna być zbudowana dokumentacja w systemie ZKP, wynika także z tego normy np. 13043 nie podają wprost, że dana procedura bądź dany wymóg musi być udokumentowany.

Pomocą w określeniu zakresu dokumentacji mogą być publikacje dostępne na rynku, zwłaszcza wydane przez Polskie centrum Badań i certyfikacji oddział w Gdańsku oraz Instytut Techniki Budowlanej w Warszawie lub wprost można zadać pytanie o wymagania odnośnie dokumentacji jednostce która będzie nas certyfikować.

Przykładowo dokumentacja powinna się składać minimum Księgi Zakładowej kontroli Produkcji która zawiera lub powołuje się na udokumentowane procedury odnoszące się do:

- odpowiedzialność, uprawnienia i wzajemne zależności personelu

- procedury związane z działaniem zakładowej kontroli produkcji, niezbędne do wykazania zgodności wyrobu z wymaganiami
- procedury prowadzenia i nadzorowania dokumentacji i zapisów,
- procedury szkolenia personelu
- wyszczególnienie i wymagania dla surowców i innych składników oraz zasady ich odbioru,
- kontrole i badania wykonywane na każdym etapie produkcji oraz ich częstotliwość,
- zakres oraz częstotliwość kontroli i badań gotowych wyrobów,
- postępowanie z wyrobem niezgodnym z wymaganiami,
- postępowanie z wyrobem gotowym w tym przechowywanie, pakowanie, znakowanie i
- ustalić zasady dokonywania zakupów i tam gdzie to uzasadnione – prowadzić dobór i ocenę dostawców,
- nadzór nad sprzętem kontrolno pomiarowym wykorzystywanym w produkcji i w badaniach

Szczegóły co powinny zawierać poszczególne procedury zawarte są w publikacjach ww instytucji np. w publikacji „Zakładowa kontrola produkcji wyrobów budowlanych : Wymagania / Bobrowicz, Jan, Fangrat, Jadwiga, Gust, Jolanta, Jaśpińska, Barbara.- Warszawa : Instytut Techniki Budowlanej, 2006.- 39 s. ; 24 cm.- (Wytyczne, Poradniki ITB; 414).

Następnym zagadnieniem „problemowym”, we wdrażaniu systemu ZKP są sprawy związane z laboratorium zakładowym jest nim dobór do badań sprzętu kontrolno pomiarowego o określonej wymaganej dokładności. Dotyczy to zwłaszcza wag.

Wagami o jakich dokładnościach powinniśmy posłużyć się w badaniach, zdefiniowane jest w normie *PN-EN 932-5 Badania podstawowych właściwości kruszyw -- Część 5: Wyposażenie podstawowe i wzorcowanie*. Ogólnie rzecz biorąc wymagana dokładność wagi zależy od masy próbek kruszywa używanych do badań i dokładność wagi musi tym wyższa, im mniejsza jest masa ważonej próbki. Wystarczające jest jeśli w laboratorium najdokładniejszą wagą jest waga ważąca z dokładnością do $\pm 0,1$ g. To co jest ważne i co jest często mylone przez laborantów to dokładność pomiaru i dokładność odczytu. Dokładność odczytu czyli to ile jest cyfr po przecinku wyświetla się wyświetlaczu, nie jest dokładnością pomiaru! Najprościej jest przyjąć że o dokładność pomiaru jest równa działce legalizacyjnej wagi, którym jest parametr „e” umieszczony na wadze (najczęściej na tabliczce znamionowej wagi) przez producenta.

Często zadawanym przez pracowników laboratorium pytaniem jest czy posiadane przyrządy kontrolno pomiarowe, muszą być wzorcowane przez jednostkę posiadającą stosowne uprawnienia do wzorcowania przyrządów? Powszechnie pracownicy laboratoriów sądzą, że to jest wymogiem.

Norma PN EN 932-5 podaje dwie możliwości wzorcowania wewnętrzną i zewnętrzną.

W przypadku pierwszej przyrząd jest wzorcowany we własnym zakresie. Wymaganiami jakie są stawiane wzorcowaniu przez „siebie” jest: posiadanie procedury wzorcowania przyrządów, utrzymywania zapisów z wzorcowania, stosowanie do wzorcowania wzorców wzorcowanych w laboratorium akredytowanym oraz używania wzorców tylko i wyłącznie do wzorcowania innych przyrządów.

Kolejne zagadnienie to wybór badań które wykonujemy u siebie. Producenci postępują najczęściej wg następującego schematu, te badania które należy wykonywać z częstotliwością codziennie , raz w tygodniu i raz w miesiącu, wykonywane są we własnym zakresie, natomiast pozostałe są zlecane do wyspecjalizowanych laboratoriów zewnętrznych.

Zagadnienia związane z wprowadzaniem wyrobu na rynek, znakowaniem znakiem budowlanym „B” lub CE i deklarowaniem wyrobów to kolejny obszar w którym producenci kruszywa popełniają lub nie

dopełniają wszystkich koniecznych formalności. Najczęstszymi błędami na które można się natknąć to wystawianie Krajowej Deklaracji Zgodności na normy wycofane i Znakowanie wyrobu znakiem CE w systemie oceny zgodności 4.

Rozporządzenie z dnia 11 sierpnia 2004 w sprawie sposobów deklarowania zgodności wyrobów budowlanych oraz sposobu znakowania ich znakiem budowlanym (Dz.U. nr 198, poz. 2041) w rozdziale 1, § 2 podaje definicję specyfikacji technicznej:

Ileokroć w rozporządzeniu jest mowa o specyfikacji technicznej – należy rozumieć przez to polską Normę nie mającą statusu normy wycofanej lub aprobatę techniczną.

Niektórzy producenci wystawiają Krajową Deklarację Zgodności i znakują znakiem budowlanym B deklarując zgodność wyrobu z polskimi normami PN-B-11111 i PN-B-11112. Ponieważ normy te posiadają status norm wycofanych, więc nie mogą być „specyfikacja techniczna wg której będziemy oceniać że wyrób (w tym przypadku kruszywa) spełniają wymagania „specyfikacji technicznej” o której mowa w Rozdziale 2 § 3 przywołanego wcześniej rozporządzenia. Skoro nie można deklarować na normy wycofane, to Krajowa Deklaracja Zgodności Wyrobu nie spełnia wymagań prawnych i nie można wyrobu oznaczać znakiem budowlanym, z czego wynika że takiego wyrobu nie można wprowadzić do obrotu. Producent który wprowadza wyrób powołując się na normy wycofane naraża się na kary finansowe, z tytułu niezgodne z prawem umieszczania wyrobu na rynku. Jedyna norma na którą, można deklarować zgodność wyrobu jest norma PN-EN 13043.

W swojej praktyce zawodowej spotkałem się z sprzedawcą kruszywa przez producenta, który swego wyrobu nie znakował znakiem budowlanym „B” ani CE, nie wystawiał dla swego wyrobu Krajowej Deklaracji Zgodności oraz deklarował zgodność produkowanego kruszywa z takimi normami (niebudowlanymi), że czyniło to z tego kruszywa wyrób niebudowlany!

Kolejnym problem z którym można się spotkać to znakowanie kruszywa znakiem budowlanym CE i deklarowanie że, przy jego produkcji zastosowano system oceny zgodności 4. Na czym polega cała trudność. Rozporządzenie z dnia 11 sierpnia 2004 w sprawie sposobów deklarowania zgodności wyrobów budowlanych oraz sposobu znakowania ich znakiem budowlanym (Dz.U. nr 198, poz. 2041) w pozycji 30 załącznika nr 1 podaje dla kruszyw dwa rodzaje przeznaczenia, a mianowicie do zastosowań wymagających (2+) i niewymagających(4) wysokiego bezpieczeństwa. Szkopuł w tym że nie ma kryteriów wg których producent może wybrać w którym systemie oceny zgodności produkuje swój wyrób. Zgodnie z PN-EN 13043 to jakie zastosowania wymagające wysokiego bezpieczeństwa a jakie nie, winno być określone, w „przepisach prawnych” danego kraju członkowskiego. Wg aktualnego stanu wiedzy, w Polsce to jeszcze nie nastąpiło. Moim zdaniem producenci chcący sprzedawać kruszywo do zastosowań wg PN-EN 13043 powinni posiadać system oceny zgodności 2+, jako „pełniejszy” w stosunku do systemu 4 i że, skoro nie wiemy jakie to są „zastosowania niewymagające wysokiego bezpieczeństwa”, to traktujmy, że obecnie wszystkie są „wysokiego bezpieczeństwa”.

Dostosowanie się producentów kruszyw do nowych wymagań toczy się w naszym kraju już od kilku lat z mniejszym lub większym powodzeniem. Jest jeszcze wiele do uporządkowania zwłaszcza jeśli chodzi o zagadnienia prawne, gdzie choćby sama nowość definiowanych wymagań powoduje różne interpretacje, a zła może wpędzić producenta w niezgodność z prawem i kary. Producenci i ich stowarzyszenia powinni usilnie działać na rzecz dokładnego wyjaśnienia, wszelkich niuansów prawnych, gdyż w artykule poruszony został tylko czubek góry lodowej.

Dariusz Samsel

Poglądy wyrażone w artykule są poglądami autora i w praktyce można spotkać się z innymi rozwiązaniami oraz inną interpretacją przedstawionych zagadnień, zwłaszcza jeśli chodzi o poruszane w artykule aspekty prawne.

Notka o autorze:

Dariusz Samsel-absolwent Politechniki Warszawskiej, Wydziału Inżynierii Produkcji, czynny auditor (ponad 20 auditów certyfikujących) systemów Jakości zgodnych z PN EN ISO 9001:2000 i Środowiskowych z PN –EN ISO 114001 oraz systemu ZKP (przede wszystkim wg norm PN-EN13108-1,2,5,6) od kilku lat konsultant TQM Consulting ds. wdrażania ww. systemów (kilkadziesiąt certyfikowanych wdrożeń).